

Förlängning/uppdatering Beslutad av: regionutvecklingsnämnden 2019-01-31

Diarienummer: RUN 2017-00018 (se även beslut i RF, RUN 00415-2013)

Regionalt serviceprogram för landsbygds- och skärgårdsområden i Västra Götaland 2014 – 2020

Innehållsansvar: Näringslivsavdelningen, koncernstab regional utveckling

Dokumentet ersätter Västra Götalandsregionens regionala serviceprogram för landsbygds- och skärgårdsområden i Västra Götaland 2014-2018 (Dnr. RUN 00415-2013)

1 Inledning och syfte

Västra Götalandsregionens regionala serviceprogram för landsbygds- och skärgårdsområden i Västra Götaland vänder sig till de aktörer som arbetar med landsbygdsutveckling och tillväxt i Västra Götaland t ex företagare, föreningar och kommuner. Programmet ska bidra till att skapa attraktiva livsmiljöer genom att stimulera till en god tillgänglighet till kommersiell och offentlig service för medborgare och näringsliv i gles- landsbygd och skärgårdsområden.

Västra Götalandsregionen ska med sina insatser bidra till en ekonomisk, ekologisk och socialt långsiktig hållbar utveckling. Program är ett av flera verktyg som Västra Götalandsregionen använder för att uppfylla målen i det regionala tillväxt- och utvecklingsarbetet. Programmen omfattar utvecklingsinsatser som bygger på samverkan för att lösa aktuella samhällsutmaningar och som på så sätt skapar möjlighet för hållbar regional utveckling.

Styrande dokument för detta program är regionfullmäktiges budget, Vision Västra Götaland samt Västra Götaland 2020 – Strategi för tillväxt och utveckling i Västra Götaland. Allt utvecklingsarbete i Västra Götaland ska beakta och genomsyras av kriterier som jämställdhet, integration, klimat/miljö samt internationalisering.

Som en del i arbetet med att skapa attraktiva livs- och boendemiljöer i alla delar av landet har regeringen i budgetpropositionen framhållit att tillgänglighet till grundläggande service för kvinnor, män och företag är en viktig del. Regeringen har därför uppdragit respektive erbjudit åt regioner, kommunala samverkansorgan och länsstyrelser att utarbeta och genomföra Regionala Serviceprogram (RSP) för varje län. Det regionala serviceprogrammet ska vara ett styrande dokument för de aktörer som arbetar med landsbygdsutveckling och tillväxt i Västra Götaland.

Arbetet med att genomföra programmet sker i samverkan med ett brett partnerskap med representation från bland annat kommuner, lokala utvecklingsgrupper och servicegivare.

2 Trender och utmaningar

I takt med urbaniseringen pågår en förändring av servicestrukturen i Sverige. Från att i stort sett varje by och ort på landet har haft tillgång till en närbutik förändras strukturerna och den lokala servicen försvinner. När byn avfolkas eller vi väljer att handla på stormarknaden i centralorten försvinner lanthandeln. Är detta en oundviklig utveckling och vad får det för konsekvenser för den lokala attraktiviteten och möjligheten att bo, leva och verka på dessa orter? I vissa fall är det kanske en utveckling som i praktiken inte medför någon försämrad tillgänglighet till service eftersom befolkningen nöjer sig med att ta bilen till servicen. Men i andra fall kan detta vara spiken i kistan för ortens överlevnad.

Möjligheten att tillgå service och varor via digitala plattformar öppnar upp nya möjligheter för landsbygdens tillgång till varor och tjänster. Men detta förutsätter en IT- och bredbandsutbyggnad i länets alla delar samt en utveckling av logistiken och transporterna för leverans av paket. De digitala lösningarna kan heller inte ersätta lanthandelns roll som mötesplats.

En försämrad servicetillgång för medborgare, turister och näringsliv påverkar de lokala tillväxtförutsättningarna i stort och leder ofta till en negativ spiral. En by utan lanthandel

eller tankstation är inte attraktiv för boende, företagande och turism vilket leder till utflyttning och svårigheter med kompetensförsörjning och i förlängningen bristande underlag för att bedriva offentlig service såsom skola eller äldreomsorg. Försvinner ett serviceslag försämras förutsättningarna för att övrig service ska kunna bibehållas. Den negativa utvecklingen på landsbygden är därmed ett direkt hot mot en hållbar tillväxt.

Det finns exempel på orter där den negativa utvecklingen har gått att vända. En konkurrensfördel för landsbygden är de utvecklade sociala nätverken som skapar förutsättningar för samarbete, stabilitet och kontinuitet. På landsbygden i Västra Götaland har också utvecklats ett omfattande entreprenörskap och egenföretagande. En nyckelfaktor för att bevara servicen är också i vilken mån olika aktörer på platsen förmår att samverka och bygga hållbara platser där service är en pusselbit tillsammans med exempelvis kulturvården, näringslivsaktörer och turism. Därmed är det mer intressant att tala om ”hållbara platser” än service som en isolerad företeelse.

Drygt en tredjedel av Västra Götalands invånare bor på landsbygden. För att bevara en levande landsbygd behövs en gemensam regional plattform för de insatser som måste göras.

Serviceutbud i Västra Götaland

Ett analysunderlag över demografi, sysselsättning och serviceutbud bifogas programmet. Sammanfattningsvis visar underlaget följande vad gäller servicetillgången:

- 97-98 procent av befolkningen har kortare resväg än en mil till närmaste dagligvarubutik, drivmedelstation eller posttjänst.
- Till dagkassehantering och betaltjänster är det ungefär 90 procent av befolkningen som har kortare än en mil.
- Områden med sämre tillgång till kommersiell service är norra Dalsland samt Kållandsö.
- Nästan alla skolbarn i åk 1-6 har max 10 minuters bilväg till närmaste grundskola.

Samtidigt visar dessa siffror inte hela bilden. En tendens att bevaka är bland annat hur de butiker som är lokaliserade till de mindre tätorterna tenderar att utarmas. De befinner sig så att säga ”mitten mellan” centralortens och den minsta ortens serviceutbud vilket gör att de inte alltid uppmärksammas som den minsta butiken eller har den större ortens dragningskraft. Samtidigt kan dessa platser vara just orter där människor gärna vill bo och arbeta. Återigen behöver servicen ses som en del i helheten och goda initiativ stimuleras även på dessa platser.

3 Mål och målgrupper

Västra Götalandsregionens regionala serviceprogram för landsbygds- och skärgårdsområden i Västra Götaland 2014-2020 ska bidra till:

- Skapa attraktiva livsmiljöer genom att stimulera till en god tillgänglighet till kommersiell och offentlig service för medborgare och näringsliv i gleslandsbygd och skärgårdsområden.

Målgruppen för programmet är de aktörer som arbetar med landsbygdsutveckling och tillväxt i Västra Götaland t ex företagare, föreningar och kommuner.

4 Insatsområden

Västra Götalandsregionens regionala serviceprogram för landsbygds- och skärgårdsområden i Västra Götaland 2014-2020 är indelat i fem insatsområden.

Insatsområde 1 - Utvecklade verktyg för analys och utvärdering

***Mål:** Ett utvecklat samband mellan analys av servicesituationen på landsbygden, samhällsplanering och genomförda åtgärder på regional och kommunal nivå.*

Åtgärdsområdet handlar om att på olika sätt arbeta med att utveckla de analys- och utvärderingsverktyg och modeller som behövs för att kunna kartlägga behovet av och tillgängligheten till offentlig och kommersiell service.

En förutsättning för ett effektivt arbete inom serviceområdet är att det finns underlag och verktyg som ger möjlighet till planering av service och till en uppföljning av servicetillgänglighetens utveckling.

Viktigt är även att få en bild av lokalbefolkningens reella servicebehov. Här är de lokala utvecklingsgrupperna och byalagen en tillgång för att nå ut lokalt och genomföra undersökningar.

Projekt och förstudier med följande inriktning bör stödjas:

- Analysunderlag kring service som kan vara till hjälp vid politiska prioriteringar.
- Test av checklista för landsbygdssäkring som används i beredning av beslut inom offentlig verksamhet
- Analys av servicesituation och behov av service i den ordinarie kommunala och regionala infrastruktur- och samhälls- och kommunikationsplaneringen.
- Utveckla nyckeltal för vilket samhällsekonomiskt värde som ligger i att exempelvis behålla en lanthandel eller kulturverksamhet.
- Analyser av vad som skapar en attraktiv servicepunkt och vilka som är framgångsfaktorerna för en butik på landet.

Insatsområde 2 – Stimulera till lokal offentlig upphandling

***Mål:** Utvecklad lokal offentlig upphandling där småskaliga företag kan leverera till det offentliga i ökad omfattning*

Små och medelstora företag spelar en viktig roll genom att bidra till tillväxt, social sammanhållning och att skapa jobb på landsbygden. De är också en viktig grund för ökad innovationsutveckling. Västra Götalandsregionen vill bidra till ökade kunskaper inom offentlig upphandling för att minska antal krav som inte är relevanta och främja för flexibla och effektiva upphandlingar.

Det finns t.ex. en ökad efterfrågan på de lokalt producerade och förädlade livsmedlen. Turismen i länet är, med undantag av Göteborg, fortfarande starkt säsongsbetonad. I glesbygden kan det vara svårare att locka turister på grund av långa geografiska avstånd och möjligheter till boende.

Projekt och förstudier med följande inriktning bör stödjas:

- Främjar införandet av nya upphandlingsrutiner i kommunerna för att möjliggöra deltagande från mindre lokala företag.
- Insatser riktade till lokala producenter och leverantörer (t.ex. lanthandlare) som förbättrar deras möjligheter att lämna anbud vid offentlig upphandling
- Framtagandet av underlag som visar på vilka ekonomiska vinster en kommun kan göra på sikt genom att stimulera till *lokal* offentlig upphandling (ökad lönsamhet i lokala företag vilket ger ökade skatteintäkter osv.)
- Främjar samordning av transporter med varuleveranser till lokala restauranger och landsbygdshandlare
- Påverkar attityder hos tjänstemän och politiker till att i högre utsträckning än tidigare arbeta med lokal upphandling och samordnade transporter och logistiksystem.

Insatsområde 3 – Samordnade servicelösningar och lokala mötesplatser

***Mål:** Nya samordnade servicelösningar mellan kommersiell och offentlig service möjliggörs genom att utveckla och testa samverkansmodeller*

Samordnade servicelösningar kan vara en metod för att bibehålla servicen. Landsbygdshandeln, biblioteket, kyrkan, föreningslokalen eller bruket kan vara en servicepunkt för t.ex. kommersiell, offentlig service och kultur.

För att en servicepunkt ska bli välbesökt och kunna fungera som en lokal mötesplats för bygden krävs dels att platsen ligger strategiskt geografiskt men här kan en fördel vara att låta platsen byggas kring någon form av kulturellt värde eller vad man kan kalla ”den lokala identiteten”. I dag finns det flera övergivna fabriker eller vackra samlingslokaler på landsbygden som står oanvända trots att de skulle kunna ha en potential att bli en sådan plats. Men initiativet till en sådan utveckling måste komma underifrån och genom att kommunen tar tillvara på de eldsjälars som har utvecklingsidéer.

Genom det centrala samordningsforumet (CSF) samarbetar medlemmar från myndigheter och bolag inom servicesektorn såsom posten, apoteket, systembolaget med flera kring sin planering för etablering på nationell nivå. Det är viktigt att berörda kommuner och Västra Götalandsregionen samverkar med dessa servicegivare för att utveckla väl fungerande ombudsfunktioner i butik.

Projekt och förstudier med följande inriktning bör stödjas:

- Utveckling av modeller där offentliga, kommersiella och ideella utövare kan mötas och hitta gemensamma lösningar för utveckling av service och hållbara platser.
- Utveckling av servicepunkt genom att samordna med kulturutbud och bygga på kulturvärden på platsen.

Insatsområde 4 – Kompetensutveckling inom området landsbygdsutveckling

***Mål:** Bättre kunskapsnivå för servicefrågorna hos beslutsfattare och bättre spridning av framgångsrika arbetssätt och metoder.*

Insatser inom detta åtgärdsområde syftar till att öka kunskapen hos beslutande tjänstemän och politiker om landsbygdens förutsättningar för tillväxt och utveckling kopplat till serviceutvecklingen.

Projekt och förstudier med följande inriktning bör stödjas:

- Informationsinsatser, seminarier, möten och studiebesök för politiker och tjänstemän inom området landsbygdsutveckling med särskilt fokus på servicefrågor. Insatserna sker i samverkan med de lokala aktörerna. Sprida goda exempel som finns lokalt, regionalt och nationellt.
- Mötesplatser för de lokala landsbygdsutvecklarna i kommunerna, för att skapa möjlighet till erfarenhetsutbyte och hitta samordningsprojekt över kommungränserna.

Insatsområde 5 – Skapa förutsättningar för bibehållen eller utvecklad service genom samspel mellan land och stad

***Mål:** Utveckla metoder som främjar ett utbyte mellan land och stad där resurser och möjligheter bättre tas tillvara och en samverkan bidrar till en positiv serviceutveckling.*

När vi talar om regionutveckling finns det många sammanhang en uppdelning mellan stad och land. Exempelvis har de stora EU-programmen varit uppdelade på ett sätt som gjort det svårt för aktörer att samarbeta mellan land och stad. Detta synsätt håller på att förändras vilket kommer att främja en helhetssyn på regional utveckling. Landsbygdens utveckling kan inte behandlas som en isolerad fråga i förhållande till utvecklingen av stadskärnan/centralorten och vice versa. För att effektivare kunna tillvarata idéer och utvecklingskraft behöver den geografiska uppdelningen överbryggas så att satsningarna kan förstärka varandra.

Projekt och förstudier med följande inriktning bör stödjas:

- Metoder och modeller för samspel mellan stad och land t ex
 - utveckla försörjningskedjor från land till stad som gynnar företagandet på landsbygden
 - idéutbyte kring hur man utvecklar en plats

5 Insatsformer och bedömning

Ansökningar tas emot löpande. Dialog ska ske med programansvarig innan ansökan skickas in. Medfinansiering krävs.

Programmet finansierar förstudier, projekt och samverkansstrukturer.

- **Förstudier** avser vanligtvis mindre studie som genomförs i samverkan med flera parter och med medfinansiering från sökande och/eller samverkansparter.
- **Samverkansprojekt** är projekt i samverkan med flera parter, med substantiell medfinansiering från samverkande parter. Nivån av Västra Götalandsregionens medfinansiering beror på insatsens art och vikt för regional utveckling.

Direkta företagsstöd hanteras inom ramen för Västra Götalandsregionens program för små och medelstora företag där verktyg som såddfinansiering, konsultcheckar och FoU-kort finns.

Bedömningskriterier för finansiering

Relevans – Bidrar projektet till programmets syfte och mål?

Potential – Bidrar projektet till att nya och innovativa lösningar utvecklas och testas?
Bidrar projektet till att lösningarna sprids efter och utanför projektets ram?

Genomförbarhet – Projektets planering av aktiviteter och budget i relation till uppsatta mål.

Aktörskonstellation – Projektets förankring hos relevanta aktörer. Har deltagarna kapacitet att skapa betydande förändring? Är fördelning av roller och medfinansiering rimlig?

Generellt prioriterade frågor:

Enligt VG2020 finns fyra generellt prioriterade frågor som ska genomsyra allt utvecklingsarbete i Västra Götaland: jämställdhet, integration, klimat/miljö samt internationalisering. Samtliga program ska beakta kriterierna och de ligger även till grund för bedömning av projektansökningar. **Jämställdhet** innebär att projekten främjar en jämlik fördelning av resurser mellan kvinnor och män. **Integration** innebär att projekten skapar förutsättningar för ett ökat deltagande i arbetsmarknad, näringsliv och akademi för utlandsfödda som står utanför arbetsmarknaden. Båda dessa kriterier bidrar till att samhällets resurser och kompetens används på ett smartare och mer effektivt sätt.

Miljö/klimat innebär att projekten bidrar till en hållbar omställning av produktionen av varor och tjänster och/eller ett fossiloberoende Västra Götaland 2030.

Internationalisering innebär att projekten bidrar till internationell samverkan, vilket bidrar till att Västra Götaland blir mer internationellt konkurrenskraftigt med ambitionen att bli världsledande på innovation inom styrkeområden.

6 Utvärdering och uppföljning

Uppföljning av beslutade projekt följer de rutiner som finns för respektive nämnd vad gäller till exempel rapportering. De projekt som beslutas ska bidra till programmets genomförande och är därmed en del i den utvärdering som kommer att genomföras vid avslut.